

Skellefteå museum

Ske mus dnr 113/2207

Lst dnr

Vithattens topp fr norr.

**Kulturvärdesinventering
och
analys av påverkan på kulturmiljöer.**

**Vithatten, Arvidsjaur och Jörns sn,
Arvidsjaur kommun, Norrbottens län
och Skellefteå kommun, Västerbottens län.**

Skellefteå museum 2007
Lage Johansson

Envima Nord AB
V. Esplanaden 19
903 25 UMEÅ

RAPPORT

1. Kulturvärdesinventering på Vithatten, Jörns och Arvidsjaurs socknar

2. Analys av påverkan på kulturmiljöer i omgivningen

Bilagor:

1. Karta över vägsträckning, Terra Konsult AB, skala 1:5 000.
2. Fotobilaga, kulturvärdesinventering.
3. Karta över ristningar på bergets topp, skala 1:2000.

Administrativa uppgifter

Skellefteå museums dnr: 113/2007

Finansiär: Envima Nord AB, miljökonsult

Kommun: Skellefteå (fastigheterna Vithatten 1:3 och 2:1) och Arvidsjaurs kommuner (fastigheten Glommersträsk 4:13).

Socken: Jörns och Arvidsjaurs socknar

Uppdrag: kulturvärdesinventering och inför vägdragning samt kulturmiljöanalys inför byggande av Storälgen på Vithatten.

1. Kulturvärdesinventering

Sammanfattning och resultat

Vägsträckningen har inventerats inför planerad vägdragning för att klarlägga vilka kultur- och fornlämningar som finns i området. Metoden har varit okulärbesiktning och provstick med jordsond. Koordinater beräknade med GPS i RT90. Lämningar är inprickade på bil. 1 och 3. Följande lämningar har registrerats:

Skellefteå kommun.

Nr 1, enkelstuga nybygget, Vithatten.

Nr 5, ristning på sommarladugården.

Nybygget Vithatten på fastigheten Vithatten 1:3 (Jörns sn, Skellefteå kommun, historik i kap. "Bakgrund") har flera ursprungliga byggnader som är tämligen väl bevarade:

1. **enkelstuga**, mangårdsbyggnad, timrad stomme, vedtak, fot av huggen sten.
2. **härbre**, timrat, fot av naturstenar.
3. **ladugård**, timrad, fot av naturstenar. Inne i huset finns ett antal inskriptioner på timmerväggarna.
4. **loge**, timrad, vedtak, fot av naturstenar. Ristning i taknocken: "1897 15/11 J H L", troligen uppförd av Jonas Höglund, inflyttad på Vithatten 1875.
5. **sommarladugård**, nu vedbod, timrad. Ristning i taknocken "18 16/9 52 A O S". huset torde alltså vara uppfört av den förste nybyggaren Anders Ol(of)sson, som flyttade hit från Missenträsk.

Ca 50 m V om nybygget Vithatten ligger:

6. **röjningsröse**, 5,5 x 8,0 m, höjd ca 1 m, stenar 0,3 – 0,4 m st. Viss mossbevuxning. Koordinatangivelsen var inte rimlig.

Nr 8, kullfallen tall på länsgränsen med ristning.

Mellan röset och gården, i direkt anslutning till gårdstunet ligger **gammal odlingsmark**, omgivet av diken, nu tätt beväxt med granar.

7. **gränsröse (?)**. 3 stenar i marken, 0,3-0,4 m st. samt en sten vid sidan på högkant, ev. en mittsten som rubbats ur sitt läge. (Jörns sn, Skellefteå kn)
Koord: 1678478/7238475

8. **tall m ristningar**. Tallen har utgjort markering av länsgränsen (idag i Arvidsjaur's sn, Arvidsjaur's kn). Tallen är kullfallen sedan några år. I en gammal bläcka på stammen syns ristningen: "DEN 27 IULI ANO 1753 ?OS." På tallens nuvarande översida finns ett stort antal yngre ristningar. Tallen bedöms av biologer

Nr 9, ristningar på länsgränsen på toppen av Vithatten.

brytas ner mycket långsamt och bör kunna ligga intakt på denna plats i flera hundra år (muntlig uppgift Anders Granér, miljökonsult, Granér Natur&Miljö). Koord: 1677947/7238325

9. **ristningar** på bergets topp, på länsgränsen Västerbotten/Norrbotten; område ca 4 x 1 m, med ansamling av ristningar i västra och östra delarna av området. (Området sträcker sig över gränsen Arvidsjaurs/Skellefteå kommuner.) I västra delen inskriptioner bl a :

” J E SONDELL 1884

F O M S OLM P.S. ”

Dessutom ett stort antal sentida ristningar invid och över dessa. I områdets östra del otydliga inskriptioner.

Koord: 1677987/7238243

10. **ristning**, ett område på ca 0,3 x 0,5 m. (Jörns sn, Skellefteå kn)

” R E ?

? E ”

Koord: 1678002/7238217

11. **ristning**, ett område på ca 0,4 x 0,6 m. (Jörns sn, Skellefteå kn)

”A J Edström ? 1914

K A Ed? ström 9?/8 1914 ” samt otydliga inskriptioner.

Koord: 1677998/7238218

12. **ristning**, ett område på ca 0,4 x 0,4 m. (Jörns sn, Skellefteå kn)

” 1931

29-5

S.S. A.S. ”

Koord: 1677988/7238227

Lämningarnas status

Lämning nr 8, tall m ristningar bedöms med hänsyn till åldern på de äldsta ristningarna (250 år) och mängden ristningar över hela trädet som **fast fornlämning**.

Lämningarna nr 9-12, ristningar, bedöms med hänsyn till ristningarnas förmodade ålder (100-130 år) som **kulturhistoriska lämningar**. Mängden ristningar skulle dock kunna motivera bedömning som fast fornlämning.

Övriga inventerade lämningar bedöms som **kulturhistoriska lämningar**.

Inledning

Konsultföretaget Envima Nord AB har givit Skellefteå museum uppdraget att inför bygget av anslutningsväg till Vithattens topp samt serviceyta utföra en inventering med syfte att kartlägga kultur- och fornlämningar längs vägsträckningen. Inventeringen ingår som en del i MKB inför bygget av ”Storälgen” på bergets topp. Inventeringen genomfördes 20070810 av Lage Johansson, antikvarie, Skellefteå museum. Närvarande var också Robert Canon, Envima Nord AB och Anders Granér, Granér Natur&Miljö,

Bakgrund

Berget Vithatten ligger i det gamla lappskattelandet Jervesjaur. Samiska kulturspår finns talrikt i området, både materiella lämningar och i ortnamnsskicket. Samiska lämningar finns i området kring berget, i form av samlingar av härdar bl a vid Ljusvattnet i Arvidsjaur sn (RAÄ 293) och på heden strax öster om nybygget Vithatten (Nordärkeologi NA 3, NA 4, inventering 1971). Vid Rörträsk finns fångstgropar av okänd ålder och även fyndplatsen för ett av de fåtaliga bronsfynden i Västerbotten: en oval spännbuckla och två hästskoformade spännen. Föremålen dateras till 900-talet e Kr. och har troligen sitt ursprung i sydvästra Finland.

Nybygget Vithatten utsynades 1835 och var bebott från 1842. Skattdäggningen skedde år 1868/69. I skattdäggningsinstrumentet uppges krononybygget Hvithatten ha *”hjälpig åkerjord, försvarliga ängar, medelmåttig skog och godt mulbete; och bör i framtiden kunna vinterföda 2 à 3 kor samt några småkreatur”*. En viktig resurs för nybyggarna i området var höslåttarna på närliggande våtmarker: de stora myrområdena öster om Vithatten och de naturliga räningsmarker som finns bl a längs Petikån. Fastigheten var bebodd fram till 1935.

Gränsen mellan Norrbottens och Västerbottens län utgör här på Vithatten också gräns mellan Skellefteå socken och lappmarken. Denna gränslinje behövde klarläggas efter antagandet av Lappmarksplakatet av år 1749. Staten ville uppmuntra nybyggesverksamhet i lappmarken och gav nybyggarna 15 års skattefrihet och befrielse från krigstjänst. Gränsinmätningen utfördes åren 1751-55 och leddes av lantmätare Boström. På strategiska punkter efter gränsen sammanträdde också en synerätt med representer från bönder och renskötare. På Vithatten hölls synerättsmöte på sommaren 1751. Ett uppgående av gränsen gjordes nästa gång år 1851.

Nordärkeologi genomförde 1971 registreringar av fornlämningar i trakten av Missenträsk, efter anmälan från närboende. Inventerare var Herbert Wigenstam. På Missenträskheden, öster om Vithatten registrerades ett tjugotal samiska härdar.

Undersökningsområdet har fornminnesinventerats 1973 och efter uppgifter från lokalbefolkning registrerades ett gränsmärke i form av en stor fura med ristningar på Vithatten, men platsen besöktes inte vid den inventeringen. Västerbottens museum har till Länsstyrelsen Norrbotten rapporterat om lämningar på Vithatten som registrerats i projektet ”Skogens kulturarv i Övre Norrland” 2005 (Vbm dnr 553/05). Det rör sig om den numera kullfallna furan med inristningar samt ristningar i berghällar på bergets topp.

Syfte och metod

Inventeringen syftar till att klarlägg om kultur- och fornlämningar berörs av planerat arbetsföretag.

Vägsträckningen har angivits på karta med koordinatpunkter av konsulten. Området, till en bredd av ca 50 m från vägens mittlinje (sträckning se bilaga 1), har okulärbesiktats och provstick med jordsond har gjorts.

Påträffade lämningar har inmätts med GPS, koordinatsystem RT 90.

Uppgifter i arkiv och litteratur har genomgått och utvärderats.

Med tanke på tidigare kända fornlämningar i området kan ytterligare inventeringar bli nödvändiga om vägsträckningen måste förändras österut, i riktning mot Missenträskheden, där fr a fler samiska lämningar kan förväntas.

Fornlämningsmiljö

Vithatten är Skellefteå kommuns näst högsta berg med sina 510 möh (Storklinten är 515

möh). Vithatten ligger inom den riksintressanta naturmiljön *Västra Åliden, Missenträsk, Vithattsmyrarna (NRO 24032)*, som är ett område med sprickfyllnadsmorän med drumliner.

Vägsträckningens NO del går i ett område mellan bergsbranten och myrmark. Marken är stenbunden och på vissa ställen har större block rasat från branten. Skogen är blandskog med stor del gran.

Vägsträckningens V del går i blandskog i de lägre delarna, med dominans av granar. Tallarnas andel ökar på högre höjd, men inslaget av gran är markant och även björk och sälg. Marken är stenbunden och ställvis blockig. Den översta delen av berget är mycket brant med låg tallskog. Den nuvarande stigen går upp i en klyfta och den sista biten går i en kort rasbrant upp på kallt berg på toppen. Vägsträckningen går norr om toppen över ett nytt hygge.

Resultat

Nybygget Vithatten (historik i kap. "Bakgrund") har flera äldre byggnader som har kulturhistoriskt värde:

1. **mangårdsbyggnad**, timrad stomme, vedtak, fot av huggen sten.
2. **härbre**, timrat, fot av naturstenar.
3. **ladugård**, timrad, fot av naturstenar.
4. **loge**, timrad, vedtak, fot av naturstenar.
5. **sommarladugård**, nu vedbod, timrad.

Ca 100 m väster om nybygget Vithatten, intill stig, ligger:

6. **odlingsröse**, 5,5 x 8,0 m, höjd ca 1 m, stenar 0,3 – 0,4 m st. Viss mossbeväxning.

Mellan röset och gårdstunet ligger **gammal odlingsmark**, omgivet av diken, nu tätt beväxt med granar.

7. **gränsröse (?)**. 3 stenar i marken, 0,3-0,4 m st. en högre sten vid sidan, ev mittsten som rubbats ur sitt läge.
8. **tall m ristningar**. Tallen har utgjort markering av länsgränsen. Tallen är kullfallen sedan några år. I en gammal bläcka på stammen syns ristningen: "DEN 27 IULIANO 1753 ?OS." På tallens nuvarande översida finns ett stort antal yngre ristningar. Tallen bedöms av biologer brytas ner mycket långsamt och bör kunna ligga intakt på denna plats i flera hundra år (muntlig uppgift Anders Granér, miljökonsult, Granér Natur&Miljö).

Koord: 1677947/7238325

9. **ristningar** på bergets topp, på länsgränsen Västerbotten/Norrbotten; område 4 x 1 m, med ansamling av ristningar i västra och östra delarna av området.

Ristningar, bl a :

" J E SONDELL 1884

F O M S O L M P.S. "

Dessutom ett stort antal sentida ristningar invid och över dessa.

Koord: 1677987/7238243

10. **ristning**,

" R E ?

? E "

Koord: 1678002/7238217

11. ristning,

”A J Edström ? 1914

K A Ed? ström 9?/8 1914 ”

Koord: 1677998/7238218

12. ristning,

” 1931

29-5

S.S. A.S. ”

Koord: 1677988/7238227

Källor och litteratur

Otryckta källor:

Fornminnesregistret, FMIS. Riksantikvarieämbetet.

Skogsstyrelsens kartdatabas KOTTEN.

Skellefteå museums arkiv:

Skattläggnings- och avvitringskarta, Jörns socken, 1817

Skattläggningsinstrument öfwer krononybygget Hvithatten, 1868/19

Nordarkeologi, inventeringsrapporter 1971.

Litteratur:

André, Per: *Nasafjällsvägen 1771-1810. Delsträckan Skellefteå-Glomersträsk.* Skellefteå 1987.

Broadbent, Noel: *Skelleftebygdens historiska del 3. Förhistorien.* Skellefteå 1992.

Marklund, Göran och Hans: *Vithatten - berget på myren.* Acta Bothniensia Occidentalis nr 13. 1994

2. Analys av påverkan på kulturmiljöer i Vithattens omgivningar

Bakgrund och sammanfattning

Som en del av MKB har länsstyrelserna i Norr- och Västerbotten begärt redovisning av vilka kulturmiljöer som omger Vithatten och analys hur dessa påverkas ur kulturmiljösynpunkt. Miljökonsulten Envima Nord AB har givit Skellefteå museum i uppdrag att göra denna beskrivning.

Nedan redovisas kulturmiljöer av riksintresse samt de kulturhistoriskt värdefulla miljöer som utpekats i Norrbottens kulturmiljöprogram, i Skellefteå kommuns kulturmiljöprogram, samt i bevarandeprogram för odlingsmarker i Norr- och Västerbottens län. En analys av påverkan på dessa miljöers kulturhistoriska värden vid uppförande av Storälgen redovisas också.

Resultatet av analysen är att miljöerna i **Glommersträsk, Järvtäsk, Holmen(Missentäsk) och Stensträsk** kommer att påverkas visuellt av Storälgen.

Allmänt om kulturhistoriskt värde

Kulturlandskapet utgörs av spåren av människans samspel med naturmiljön. Alla landskap har en mer eller mindre tydlig historisk dimension, såväl i fråga om mänskligt påverkade som naturliga förändringar. Kulturvärdena i landskapet har sammanfattats på följande sätt:

”Ett sammanfattande namn för de spår av människors livsföring och tankevärld som vi kan finna i eller i anslutning till den fysiska miljön, oavsett om de återfinns som objekt, sammanhållna kulturmiljöer, landskapsavsnitt eller t. ex. ortnamn... För att förstå och rätt kunna värdera ett område behöver vi sätta in det i ett större sammanhang; se om det är unikt eller inte och identifiera dess särskilda karaktärsdrag. Kulturmiljöns värde kan beskrivas på olika sätt. Vi talar om viktiga betydelsebärare och tidstypiska funktioner och system, kontinuitet, övergripande strukturer och regional särart.”
(Kulturvärden och MKB. RAÄ 1997.)

Påverkan på kulturmiljövärden kan delas in i två typer: dels finns värden på marken som vi värderar högt, exempelvis fornlämningar; dels finns värden som har med landskapets karaktär att göra, som påverkas av uppförda anläggningars visuella och audiella effekter.

Den första typen av påverkan kan man kalla påverkan på de *vetenskapliga värdena* i kulturmiljön. Dessa värden kan vara förhållandevis lätta att bevara, genom att t. ex. undvika en placering som skadar lämningar i miljön.

Pedagogiska värden, som ger oss möjlighet att förstå samspelet människa-miljö, samt *upplevelsevärden*, som har att göra med landskapets karaktär och människans föreställningar kring det, är svårare att beskriva och bevara. Ett nytt och främmande inslag i ett ålderdomligt landskap kan göra att dess kvaliteter inte kan uppfattas på grund av förändringar i landskapets karaktär.

Frågorna som bör ställas inför varje enskilt fall av ingrepp är:

1. störs möjligheten att få veta (vetenskapligt värde)?
2. störs möjligheten att förstå (pedagogiskt värde)?
3. störs möjligheten att få uppleva (upplevelsevärde)?

Vad gäller uppförandet av Storälgen kan man till form och volym jämföra detta ingrepp i landskapet med byggandet av ett vindkraftverk. I Riksantikvarieämbetets fallstudie kring vindkraft 1998-99 bedömer man att vindkraftanläggningar särskilt starkt kan påverka karaktären hos ålderdomliga landskap. Där bör inte vindkraft etableras. I landskap med tydlig kontinuitet över lång tid bör inte vindkraft etableras så att karaktären förändras negativt. Landskap som har förändrats under 1900-talets senare hälft bedömdes vara mest lämpade för vindkraft.

Kulturhistoriskt värdefulla miljöer i Vithattens omgivning

På nedanstående karta anges kulturmiljöer av riksintresse samt de miljöer som utpekats i följande program:

- Norrbottens läns kulturmiljöprogram, *Norrbottens synliga historia*,
- Norrbottens läns program för bevarande av natur- och kulturvärden i odlingslandskapet, *Vårt hävdade Norrbotten*,
- Skellefteå kommuns kulturmiljöprogram,
- Västerbottens program för bevarande av natur- och kulturmiljövärden, *Det värdefulla odlingslandskapet*,
- Ängs- och betesmarker i Västerbottens län. Inventeringsrapport.

Karta över värdefulla kulturmiljöer och odlingslandskap i Vithattens omgivning.

● = Storälgens placering på Vithatten.

1. **Glommersträsk med byarna Svedjan, Högbränna och Skogsliden, Arvidsjaur kommun.** Området har bevarandeklass I i Vårt hävdade Norrbotten, med de största värdena i lidlägesbebyggelsen med odlingar i liden, tillsammans med våtmarker och strandängar norr om sjön. I kulturmiljöprogrammet Norrbottens synliga historia framhålls byns typiska bebyggelseutveckling och dess lidläge. Bebyggelsen speglar också utvecklingen från jordbruksby till mindre samhälle. Hembygdsgården Hängengården är byggnadsminne.
2. **Järvträsk, Arvidsjaur kommun.** Byn ges bevarandeklass II i Vårt hävdade Norrbotten. Värdena ligger i de välhävdade öppna markerna som delvis är småbrutna. Öster om sjön ligger ett slätterlandskap med enstaka lador. Byn ses som representativ för skogsbyar i södra Norrbottens inland.
3. **Gallejaur, Arvidsjaur kommun.** Kulturmiljö av riksintresse (BD 6). Området är utvärderat i Vårt hävdade Norrbotten, (bevarandeklass I) och Norrbottens synliga historia. Byn är mycket välbevarad, med oförändrade gårdslägen och intakta gårdsmiljöer. Odlingsmarken har också många äldre drag kvar och hela byn ses som unik i länet med höga kulturhistoriska, vetenskapliga, upplevelsemässiga, pedagogiska och turistiska värden. Arbete pågår för att skapa ett kulturresevat i Gallejaur.
4. **Ullbergsträsk, Skellefteå kommun.** Bevarandevärd odlingslandskap i Skellefteå kommuns kulturmiljöprogram och i Det värdefulla odlingslandskapet. Byn är en radby med välhävdat odlingslandskap. Tillsammans med den näraliggande byn Högbrännan är bebyggelsen ett exempel på vanliga etableringar vid 1700- och 1800-talets kolonisation – lidbebyggelse och lågt liggande sjöbebyggelse.
5. **Holmen, Missenträsk, Skellefteå kommun.** Här finns en betad fuktäng NV om byn, beskriven i Ängs- och betesmarksinventeringen. Kulturvärdena är odlingsrösen på området och områdets ringa förändring i relation till den äldre ekonomiska kartan, med avseende på exploatering och bebyggelse.
6. **Stensträsk, Skellefteå kommun.** Bevarandevärd bebyggelsemiljö i Skellefteå kommuns kulturmiljöprogram. Byn har en traditionell jordbruksbebyggelse, öppet belägen på en markant åsrygg.
7. **Rörträsk, Norsjö kommun.** Riksintressant kulturmiljö (AC 22a) och kulturresevat enligt miljöbalken. Utpekad i Det värdefulla odlingslandskapet och i Ängs- och betesmarker. Kulturresevatet omfattar de för länet unika översilningsängar som skapats på ömse sidor Petikån, genom att vatten har letts ut från Rörträskbäcken och bl a förts över ån via en akvedukt. I bäcken finns också kvarn och spånhyvel. Odlingslandskapet är representativt för inlandets sjöbebyggelse.

Påverkan på utpekade kulturmiljöer

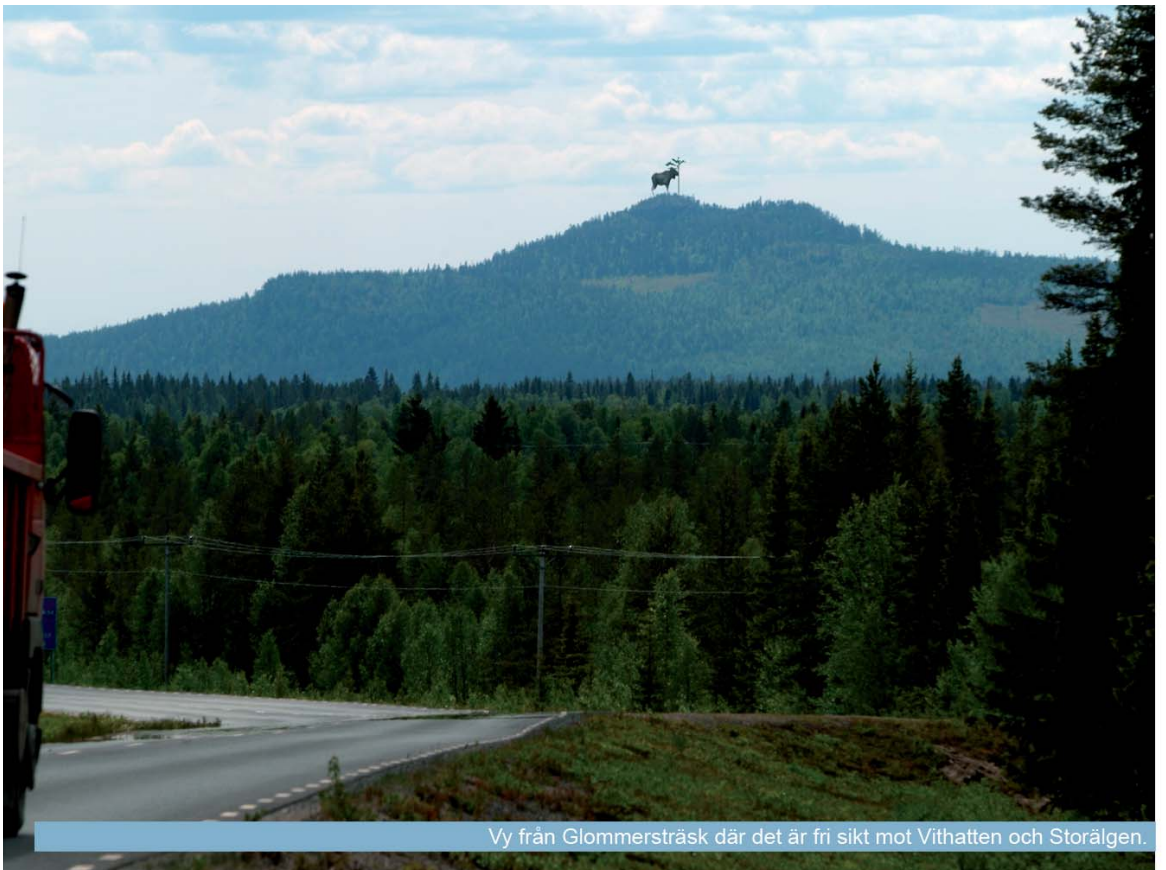
Vid ett byggande av älgen kan en eventuell störning av de omgivande kulturmiljöerna i första hand ske visuellt, från platser där älgen kan ses. I flera fall ligger skymmande berg mellan Vithatten och miljöerna. I Danmark bedömer man att anläggningar om 40 m höjd glider under horisonten vid ett avstånd om 1,2 mil vid låga kuster (*Sveriges kust- och skärdågslandskap*. RAÄ 2003). Samtliga miljöer vid Vithatten förutom Ullbergsträsk ligger inom det avståndet. Dessutom gör läget på bergets topp att älgen syns på ännu längre avstånd.

Här kan det alltså bli tal om en påverkan av **upplevelsevärde** – i hur hög grad denna påverkan upplevs som störning är svårt att säga. Någon påverkan på miljöernas vetenskapliga värde kommer inte att ske och störningarna av pedagogiska värden blir troligen försumbara.

De miljöer varifrån älgen bedöms synas tydligt och eventuellt störa upplevelsen är:

Vy från Stensträsk mot Vithatten, avstånd ca 10 km.

Vy från Glommersträsk där det är fri sikt mot Vithatten och Storälgen.

Foto: © Svansele Vildmarkscenter.

Nr 1: *Glommersträsk*
Nr 2: *Järvträsk*
Nr 5: *Holmen(Missenträsk)*
Nr 6: *Stensträsk*.

Däremot torde inte upplevelsen av landskapet i de unika miljöerna i Gallejaur och Rörträsk att påverkas av Storälgen, eftersom den inte bedöms synas från dessa platser.

Påverkan på forn- och kulturlämningar

Enligt kulturminneslagen (KML 2 kap) gäller att *alla fasta fornlämningar är skyddade mot ingrepp*.

Till en fast fornlämning hör också ett markområde, *fornlämningsområde*, som behövs för att bevara fornlämningen och skapa förutsättningar för att förklara och förstå lämningen i dess forntida sociala och ekonomiska sammanhang. Fornlämningsområdets storlek beror på fornlämningens art och betydelse. Länsstyrelsen kan fastställa gränsen för fornlämningsområdet, eller bedöma om en åtgärd berör fornlämningsområdet.

Den kulturvärdesinventering som ingår i denna rapport påvisar att främst ristningarna på bergets topp och den kullfallna furan med ristningar på länsgränsen kommer att beröras direkt av vägbyggen, anläggning av serviceytor och uppförandet av Storälgen. Dessa lämningar har både **vetenskapliga** och **pedagogiska** värden. Ristningarna i berget ligger rakt under älgen, mellan dess ben, som man nu planerar dess läge. Även om man kan undvika att göra åverkan på ristningarna innebär älgens byggande att miljön och dess värden påverkas kraftigt. Furan med ristningar ligger inom nuvarande vägdragning på vägen upp till toppen, men sträckningen bör kunna dras vid sidan. Möjligen kan furan att komma att flyttas för att visas på annan plats.

Vithattens topp fr NNV. Älgens ben kommer att stå på topplatåns ytterkanter.

Litteratur

- *Det värdefulla odlingslandskapet.* Västerbottens program för bevarande av natur- och kulturmiljövärden. Länsstyrelsen Västerbottens län, meddelande 2/1993.
- *Kulturvärden och MKB.* Riksantikvarieämbetet 1997
- *Norrbottnens synliga historia.* Norrbottens läns kulturmiljöprogram. Pdf på <http://www.bd.lst.se/kulturmiljo>.
- *Sveriges kust - och skärgårdslandskap. Kulturhistoriska karaktärdrag och känslighet för vindkraft.* Riksantikvarieämbetet, rapport 2003:4.
- *Vårt hävdade Norrbotten.* Norrbottens läns program för bevarande av natur- och kulturvärden i odlingslandskapet. Pdf på <http://www.bd.lst.se/kulturmiljo>.
- *Västerbotten genom tiderna del 1.* Kulturmiljöer av riksintresse i Västerbottens län. Länsstyrelsen Västerbottens län, meddelande 2/1991.
- *Ängs- och betesmarker i Västerbottens län.* Inventeringsrapport. Länsstyrelsen Västerbottens län, meddelande 2/2004.

Skellefteå museum
Nordanå
Box 146
931 22 Skellefteå
Tel. 0910-73 55 10